

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776(E) | SJIF 2023: 6.907

Саламова Ф.Х

*Ажиниёз номидаги НДПИ, Мактабгача тарбия ва дефектология
кафедра ассистент ўқитувчиси*

КАР ВА ЗАИФ ЭШИТУВЧИ БОЛАЛАР МАКТАБ ИНТЕРНАТЛАРИДА, ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ТАЛАФФУЗИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ ВА ЭШИТИШ ИДРОКИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ БЎЙИЧА ЯККА МАШҒУЛОТЛАР МАЗМУНИ

Кар ва заиф эшитувчи болаларнинг талаффузини шакллантириш ва эшитиш идрокини ривожлантириш бўйича якка машғулот коррекцион машғулот ҳисобланади. Ўқув режада ўқув фанлари ва уларга ажратилган соатлар давлат компоненти ва мактаб компоненти тарзида ажратилади.

Махсус мактаб, мактаб-интернатларида ўқув-тарбия ишларининг самарадорлиги ҳар бир ўқувчининг ўзигагина хос бўлган (индивидуал) хусусиятларнинг ҳисобга олинишига бевосита боғлиқдир. Якка (индивидуал) ёндашувдан фойдаланиш ўқитувчи ва тарбиячининг дарс, машғулотларга ҳозирлик кўришлари жараёнидаёқ бошланади. Коррекцион – компенсатор ҳамда ривожлантирувчи тавсифга эга бўлган махсус таълим тизимида дифференциал (табақалаштирилган) ҳамда якка (индивидуал) тартибдаги ёндашув болаларда мавжуд муаммоларни тузатиш, юзага келиши мумкин бўлган иккиламчи муаммоларнинг олдини олишга йўналтирилади. Бундан ташқари коррекцион машғулотларнинг муҳим хусусияти ўқувчиларга ўз-ўзини номоён қилиш, ўзини-ўзи баҳолашга ундаган ҳолда айрим сифатларини ислоҳ қилиш йўллари йўлга қўйилади, соғлом инсонлар орасида нафақат яшаб қолиш, балки турли муносабатларда фаол ҳамда самарали иштирок этиш учун зарур кўникма ва малакалар билан қуроллантиради.

Кар ва заиф эшитувчи болалар мактабларида ўқувчиларнинг нутқий имкониятларини ривожлантиришга мўлжалланган якка машғулотлар педагогик жараённинг асосий шакли ҳисобланади. Афсуски аксарият муассасаларда ушбу машғулотларга 2-даражали машғулот сифатида қаралганлиги сабабли, ҳар доим ҳам машғулот қутилган натижаларни бермаяпти. Яъни кар ва заиф эшитувчи болалар фанларни ўзлаштириш ва атрофдагилар билан мулоқотга киришиш учун етарли кўникма, малакаларга эга бўлмаяптилар. Шунинг учун қуйида якка машғулотларни самарали ва услубий жиҳатдан тўғри ташкил этиш юзасидан маълумотлар келтирилади.

Якка машғулотлар ўқувчиларда эгаллаётган тил таркибида мавжуд товушларни овоз кучайтирувчи аппаратлар ёрдамида ёки уларсиз эшитиш, кўриш, тери-туюш сезгилари орқали сездирган ҳолда талаффуз кўникмаларини шакллантиришга ҳамда қолдиқ эшитиш идрокини ривожлантиришга хизмат қилади.

Якка машғулотимизда, товушларни мустаҳкамлашдан бошлаган ҳолда, болага нафас, овоз, нутқий машқларимиздан бошлаймиз. Товушларни: очик бўғинда ва ёпиқ бўғинда, бир нафасда; бўғинни ажратиб ўқиш (эшит, сўз ва гапни топ); бўғинларга суратдан сўз топ ва эшит (сўз ва гапни топ); товушга оид сўзларни мустақил топ; матн ва матнга оид саволлар берилади.

Якка машғулотларнинг вазифалари:

Ўқувчиларнинг товушли ҳодисалар ҳақидаги тасаввурларини аниқлаш ва кенгайтириш.

Эшитув сезгисини ўқитиш жараёнига ва атрофдагилар билан мулоқотга йўналтириш.

Ўқувчилар сўзлашув нутқини ривожлантириш, талаффузини шакллантириш бўйича педагогик жараёнга ҳамкорлик қилиш.

Кар ва заиф эшитувчи болалар махсус мактаб-интернатларида якка машғулотлар 2 та қисмга бўлиниб ташкил этилади.

1-қисмда ўқувчиларнинг талаффузи устида 10 дақиқа, 2-қисмда ўқувчиларнинг қолдиқ эшитиши устида 10 дақиқа иш олиб борилади.

Ўқувчиларнинг нутқий кўникма ва малакаларини ривожлантиришда машғулотлар якка ва фронтал тарзда ташкил этилади.

Эшитишни ривожлантириш бўйича фронтал машғулот турлари:

1. Ўқувчиларда эшитиш қолидиғидан максимал фойдаланиш кўникма ва малакаларини шакллантириш ва мустаҳкамлаш бўйича машғулотлар. Ушбу машғулотларда ўқувчилар товушларнинг манбаини фарқлашга, нутқий материал характери (ўғил бола товуши, қиз бола товуши, чақириқли нутқ, маслаҳат шаклидаги секин оҳангли нутқ, оталар нутқи, оналар нутқи, ёрдамга чақириш

мазмунидаги нутқ...)ни аниқлашга ўргатилади. Машғулот учун ўқув материаллари кундалик ҳаётда кўп учрайдиган нонутқий воситалар (соат, телефон, ошхона жихозлари, машина сигнали ва унга хос бошқа овозлар, қурилиш ишлари овозлари, мусиқа воситалари ва б. .)ни эшиттириб фарқлатишга мўлжалланган мавзулардан ташкил топади.

2.Эшитиш ва эшитиб фарқлашга ўргатувчи аралаш машғулотлар. Ушбу машғулотнинг аралаш деб номланишига сабаб, унинг мазмунини нонутқий товушларни фарқлатишга ундовчи топшириқлардан ташқари ўқув фанларига оид сўзлардан ташкил топган нутқий материал ҳам ташкил этади.

3.Ўқувчиларнинг эшитиш идроки устида олиб борилган коррекцион жараёни мониторинг қилиш, уларнинг эшитиб-фарқлаш бўйича имкониятларини таҳлил қилиш, эшитиш динамикасини таққослашга мўлжалланган назорат машғулотлари. Мазкур машғулотлар одатда ўқув йилининг боши ва охири ҳамда ҳар бир катта бўлимдан сўнг ўтказилади.

Машғулотларда кенг қўлланиладиган иш турлари қуйидагилар:

- товуш манбаини аниқлаш;
- товуш йўналишини аниқлаш;
- сўзнинг товуш-бўғин ва ритмик таркибини фақрлаш.

Якка машғулотлар ўзининг номи билан боғлиқ равишда ҳар бир бола учун алоҳида тузилган режа асосида ташкил этилади. Бу машғулотлар учун тузилган дастур умумий мазмунда бўлиб, унда болаларнинг эшитиш масофаси, қанча сўздан ташкил топган жумлаларни фарқлаши, товушларнинг кетма-кет қўйилиши бўйича талаблар келтирилади. Ўқитувчилар бу дастурга таянган ҳолда ўқувчиларнинг эшитиш ва нутқий имкониятларидан келиб чиқиб, алоҳида режа тузадилар.

Фойдаланилган адабиётлар:

- 1.Шиф Ж.И. Усвоение языка и развитие мышления глухих детей.-М:Просвещение, 1968год
- 2.Зикеева А.Г. Развитие речи учащихся специальных (коррекционных) образовательных учреждений. М: Просвещение 2000.
- 3.Боскис Р.М. , Коровин К.Г. Особенности усвоения учебного материала слабослышащими учащимися.-М.:, 1981.
- 4.Э.Г.Ричедская, Э.В.Пархалина Готовность слабослышащих детей дошкольного возраста к обучению в школе. - М.: Владос, 2003

5.Э.Г.Ричедская Развития глухих школьников процессе не классная работе. - М.: Просвещение, 1990

6.Erdjanova M. K. THE ROLE OF FOLK PEDAGOGY AND MEDICINE IN DYSLEXIA CHILDREN //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – Т. 10. – №. 1. – С. 227-229.

7.Sharibaevna A. R. et al. Ways to carry out correctional work in preschool children with hearing impairments //European Scholar Journal. – 2021. – Т. 2. – №. 4. – С. 188-189.